

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА**

ОСОВА ОЛЬГА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 378.02:811.11:80]:001.895(043.3)

**ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ
ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ
ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ**

13.00.09 – теорія навчання

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук**

Полтава – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
БЕЛЬМАЗ Ярослава Миколаївна,
Комунальний заклад «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»,
Харківської обласної ради, завідувач кафедри
іноземної філології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
ДОБРОСКОК Ірина Іванівна,
Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія
Сковороди, завідувач кафедри
професійної освіти;

доктор педагогічних наук, професор
КІЧУК Надія Василівна,
Ізмаїльський державний гуманітарний
університет, декан педагогічного факультету;

доктор педагогічних наук
КОНОНЕЦ Наталія Василівна,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі», доцент кафедри
економічної кібернетики,
бізнес-економіки та інформаційних систем.

Захист відбудеться «15» травня 2020 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 44.053.03 у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка за адресою: вул. Остроградського, 2, ауд. № 208, м. Полтава, 36003.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці імені М. А. Жовтобрюха Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003) та на офіційному web-сайті закладу за покликанням: <http://pnpu.edu.ua>.

Автореферат розіслано «14» квітня 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. А. Семеновська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах гуманізації, гуманітаризації освіти та стрімкого розвитку полікультурного суспільства відбувається переосмислення культурно-ціннісних орієнтирів у вищій освіті України, що значно актуалізує потребу в підготовці фахівців філологічних спеціальностей, здатних до кроскультурної комунікації та педагогічного спілкування засобами іноземної мови в інноваційно-технологічному просторі, здійснення ефективної професійно-педагогічної діяльності (шкільні вчителі, викладачі коледжів, ліцеїв, гімназій, закладів вищої освіти, шкіл та курсів вивчення іноземних мов, лінгвістичних центрів, координатори освітніх онлайн-платформ тощо). Основним носієм інформації про зміни в системі мови і культурні особливості країни, мова якої вивчається, виступає вчитель: саме через його діяльність реалізується державна політика плюрилінгвізму, формується інтелектуальний та культурний потенціал держави. Особливої уваги з огляду на це потребує проблема підготовки вчителя-філолога у галузі іншомовної освіти, здатного до фасилітативної діяльності. Це зумовлює пошук нових освітніх парадигм і концепцій, принципів та підходів до організації освітнього процесу, а також методів, форм і засобів навчання студентів, упровадження технологічних інновацій, які сприятимуть підвищенню якості іншомовної філологічної освіти. Організація навчання студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій сприятиме формуванню базових компетентностей, готовності до застосування технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності, розвитку універсальних соціальних навичок («soft skills») європейського рівня.

Стратегічні напрями реформування вищої освіти в контексті реалізації освітніх інновацій визначені в нормативно-правових документах, зокрема в Законах України «Про інноваційну діяльність» (2002 р.), «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (2003 р.), «Про засади державної мовної політики» (2012 р.), «Про вищу освіту (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), Програмному документі «Біла книга національної освіти України» (2009 р.), Концепції мовної освіти (2011 р.), Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2016 р.), Національній рамці кваліфікацій (2011 р.), а також у нормативно-правових актах ЮНЕСКО, Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти (2003 р.), у яких наголошується на розвитку інноваційної діяльності в іншомовній освіті, запровадженні інноваційних технологій з метою підвищення її якості. Однак, механізм практичної реалізації цих нормативно-правових актів у закладах вищої освіти розроблено недостатньо.

Вищезазначене зобов'язує вчених і педагогів, по-перше, розглянути можливості розробки нових освітніх концепцій, інноваційних технологій навчання з метою прискорення процесу підготовки фахівців філологічних спеціальностей до кроскультурної комунікації, що певною мірою сприятиме реалізації соціально-економічного та культурного розвитку суспільства; по-друге, актуалізувати наукові пошуки, спрямовані на теоретичне

обґрунтування й апробацію нових підходів, дидактичних моделей і систем формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Теоретичний аналіз проблеми свідчить, що питання реалізації інноваційних педагогічних технологій були предметом дослідження широкого кола науковців. Так, філософські засади інноваційних освітніх процесів розкрито в дослідженнях В. Богданова, Є. Винославської, С. Гессена, В. Загвязинського, Л. Карамушки, А. Пригожина, Е. Роджерса, В. Розіна, Б. Саймон, П. Саух та інших. Для з'ясування закономірностей протікання інноваційного процесу важливими виявилися результати досліджень Дж. Бассет, П. Друкера, О. Лоренсова, І. Підласого, О. Хомеріки, А. Хуторського, Н. Юсуфбекової та інших науковців, у роботах яких представлено структурний склад моделі функціонування й розвитку інноваційних освітніх процесів із урахуванням їх результативності та життєздатності. Історико-педагогічне осмислення теорії та практики інноваційних процесів у загальноосвітніх навчальних закладах України репрезентовано у працях О. Адаменко, В. Землянської, С. Золотухіної, І. Коновальчука, О. Маруценка, О. Пехоти, О. Попової, Н. Сафонової та інших, що дозволяє об'єктивно оцінити та творчо використати в сучасних умовах набутий інноваційний досвід.

Різні аспекти впровадження інноваційних технологій у професійній діяльності знайшли висвітлення у працях таких науковців, як Л. Гусак, Л. Даниленко, І. Дичківська, С. Сисоєва, О. Шапран та ін. Учені М. Гриньова, І. Доброскок, Н. Кононец, О. Іонова, В. Паламарчук, Г. Пономарьова, Г. Селевко, Л. Семеновська, Н. Шиян та ін. вивчали упровадження педагогічних технологій у закладах вищої освіти. Проблематика формування готовності педагога до інноваційної діяльності відбита у працях таких учених, як М. Анісімов, О. Біляковська, І. Гавриш, Т. Демиденко, О. Дубасенюк, Н. Кічук, Л. Петриченко та ін.

Використанню педагогічних технологій у процесі дидактичної підготовки вчителя приділено увагу в працях А. Алексюка, В. Беспалька, Б. Гершунського, О. Жданової-Неділько, В. Лозової, О. Малихіна, І. Осадченко, О. Падалки, Б. Скіннера, А. Самодріна, С. Сполдинга, В. Тименка та ін.

Вирішенню проблеми професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов засобами сучасних педагогічних технологій сприяли наукові надбання Я. Бельмаз, О. Гончарової, Ю. Жилиєвої, М. Ковальчук, К. Кончович та ін.

Питання упровадження інноваційних технологій в освітньому процесі загалом і в навчанні іноземних мов зокрема аналізувалися в наукових публікаціях М. Бовтенко, І. Захарової, В. Смолянінової та ін. Обґрунтування шляхів і способів використання різних методик та технологій навчання іноземних мов у середній школі, формулювання загальних концептуальних положень стосовно організації навчальної діяльності на заняттях з іноземної мови представлено в дослідженнях І. Бім, Г. Китайгородської, Г. Лозанова, А. Миролубова, О. Полат, В. Плахотника, Т. Сахарової та ін. Окремі питання

навчання іноземної мови засобами інноваційних технологій з'ясовані у дисертаційних роботах Е. Азімова, О. Палія, Ю. Гапон, І. Чурсіної, М. Варшауера та ін.

Водночас, незважаючи на конструктивні досягнення, у сучасному науковому просторі недостатньо висвітлено проблему навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій, а саме: відсутнє цілісне знання про дидактичні засади навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із використанням технологічних інновацій; рівні і систему формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності. Актуальність дослідження посилюється також потребою розв'язання наявних *суперечностей*:

1. На рівні концептуалізації освітньої діяльності між:

- необхідністю модернізації вищої освіти України на засадах інноваційного підходу, спричиненої переходом від індустріального типу суспільного устрою до сучасного суспільства, і традиційним розумінням функцій закладів вищої педагогічної освіти;

- новими уявленнями європейської спільноти про педагогічну діяльність, професію вчителя-філолога, розвиток інноваційної компетентності майбутніх учителів і відсутністю розробки концепції формування вчителя-філолога як конкурентоспроможного фахівця в умовах інноваційного середовища;

- аксіологічними пріоритетами розвитку національних систем освіти в країнах Європейського Союзу, окреслених у парадигмі європейського виміру в освіті (European dimension in education), і домінуючою роллю соціоцентричного підходу в методології, теорії та практиці підготовки й підвищення кваліфікації українських вчителів-філологів.

2. На рівні визначення мети навчання між:

- об'єктивною потребою суспільства у фахівцях із високим рівнем готовності до інноваційної діяльності та реальним станом її сформованості у випускників філологічних факультетів закладів вищої освіти;

- спрямованістю державних освітніх стандартів на інноваційність у професійній діяльності вчителів філологічних спеціальностей та недостатньою розробленістю дидактичних засад навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій;

- сучасними вимогами до рівня мовної компетентності згідно з рекомендаціями Європейського парламенту та Ради (ЄС) для навчання впродовж життя й нерозробленістю механізму навчання іноземних мов із застосуванням технологічних інновацій.

3. На рівні визначення змісту та технології організації освітнього процесу між:

- необхідністю формування інноваційної компетентності в майбутніх учителів-філологів як показника високої кваліфікації та недосконалістю інноваційного складника в змісті їхньої підготовки в умовах закладу вищої освіти;

- наявністю широкого спектру технологічних інновацій та недостатнім рівнем знань педагогів щодо їх ефективного використання у процесі навчання іноземних мов;

- прагненням студентів філологічних спеціальностей до самовираження, реалізації власної творчості та обмеженим досвідом їх включення до інноваційної діяльності.

Отже, актуальність означеної проблеми, її недостатній рівень теоретичної дослідженості та практичної розробленості, а також необхідність подолання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертації **«Дидактичні засади навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертацію виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради в межах держбюджетної теми «Теоретико-методологічні засади розробки змісту освіти» (протокол № 6 від 16.06.2011 р.), державний реєстраційний номер РК № 0111U005050; теми наукової роботи «Організаційно-методологічні засади підготовки вчителя для сучасної школи XXI століття в контексті інтеграції України в європейський освітній простір» (протокол № 6 від 16.06.2013 р.) та комплексної теми академії «Реалізація системи фахової підготовки в інноваційному освітньому середовищі вищого педагогічного навчального закладу» (державний реєстраційний номер № 0117U007459). Тему дослідження затверджено вченою радою Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (протокол № 11 від 12.06.2019 р.) й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 3 від 25.06.2019 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні дидактичних засад, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці дидактичної системи навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу педагогічної вітчизняної та зарубіжної літератури проаналізувати ступінь розробленості проблеми та з'ясувати сутність базових понять дослідження.

2. Виявити особливості використання технологічних інновацій у сучасних умовах розвитку вищої освіти та розкрити їх дидактичні можливості в процесі навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей.

3. Здійснити компонентно-структурний аналіз готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

4. Обґрунтувати дидактичну систему навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій.

5. Експериментально перевірити ефективність дидактичної системи навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій.

6. Визначити дидактичні умови формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

7. Розробити навчально-методичний супровід дидактичної системи навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із використанням технологічних інновацій.

Об'єкт дослідження – процес навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – дидактична система навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій.

Концепція дослідження базується, по-перше, на розумінні соціальної значущості ролі вчителя-філолога як основного суб'єкта, ініціатора інноваційних змін в умовах іншомовної освіти; по-друге, на визнанні навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій як динамічного процесу суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що інтегрує навчальну, мовну та інноваційну компетентності. Провідна ідея дослідження ґрунтується на розробленні дидактичної системи навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей, метою якої є формування готовності студентів до впровадження технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності завдяки організації креативного, творчого розвитку кожного студента-філолога в умовах мультилінгвального середовища. Особливість використання технологічних інновацій у процесі навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей полягає у внесенні змін в освітній процес закладу вищої освіти для переведення його з традиційного стану функціонування у площину інноваційного розвитку й саморозвитку особистості.

Концепція дослідження включає три взаємопов'язані концепти, які сприяють реалізації провідної ідеї дослідження на методологічному, теоретичному й технологічному рівнях.

Методологічний концепт відображає взаємозв'язок та взаємодію різних підходів до проблеми реалізації технологічних інновацій у навчанні іноземних мов: *особистісно орієнтований підхід* використовується при аналізі становлення й розвитку особистісних якостей студентів, їхнього суб'єктного досвіду, інтересів, мотивів, індивідуально-психологічних особливостей; *системний підхід* забезпечує взаємодію викладачів щодо розвитку здібностей студентів на основі формування системних знань у процесі встановлення міждисциплінарних зв'язків; *технологічний підхід* оптимізує та інтенсифікує пізнавальну діяльність студентів у процесі навчання іноземних мов з використанням технологічних інновацій; *рефлексивно діяльнісний підхід* забезпечує поетапне залучення студентів філологічних спеціальностей до реальної рефлексивно-практичної діяльності на основі запровадження педагогічних технологій навчання іноземних мов в інноваційно-орієнтованому освітньому процесі; *компетентнісний підхід* використовується в дослідженні з метою формування навчальної, мовної та інноваційної компетентностей,

необхідних студентам-філологам для застосування технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності; *акмеологічний підхід* передбачає підготовку студентів до інноваційної діяльності як складової професійного становлення, розвитку та саморозвитку, формування готовності до створення та запровадження інноваційних технологій навчання іноземних мов; *ресурсний підхід* забезпечує максимальний розвиток внутрішнього творчого потенціалу особистості студента-філолога; *деонтологічний підхід* дозволяє розкрити норми та вимоги, яким має відповідати фахівець-філолог в умовах сучасної іншомовної освіти.

Теоретичний концепт визначає систему ідей, концепцій, вихідних категорій, основних дефініцій, без яких неможливе розуміння сутності досліджуваної проблеми, а саме: дидактичні засади організації освітнього процесу у вищій школі (А. Алексюк, В. Бондар, І. Доброскок, О. Жданова-Неділько, І. Малафіїк, Н. Кічук, В. Краєвський, В. Лозова та ін.); основні положення педагогічної інноватики (К. Ангеловські, Дж. Бассет, Д. Гамільтон, М. Гриньова, Н. Гросс, Р. Едем, В. Кваша, М. Кларін, Ю. Конаржевський, Н. Кононец, А. Хаберман, О. Хомерики, Д. Чен, Н. Юсуфбекова та ін.); фундаментальні проблеми теорії педагогічної освіти (С. Архангельський, С. Золотухіна, Л. Семеновська, Н. Ничкало, М. Ярмаченко та інші); теоретичні основи інноваційних педагогічних технологій навчання (Г. Асеев, В. Беспалько, І. Богданова, А. Горбатюк, В. Євдокимов, О. Мещерякова, О. Пехота, Г. Пономарьова, О. Попова, С. Сисоєва, Н. Шиян та ін.); концептуальні ідеї про внутрішньоособистісну детермінацію активності суб'єктів інноваційної діяльності (К. Абульханова-Славська, І. Бех, Ю. Карпова, М. Лапін, Г. Менш, В. Татенко, Е. Роджерс та ін.); проблеми підготовки педагога до інноваційної діяльності у процесі отримання професійної освіти (Я. Бельмаз, Ю. Будас, Л. Ващенко, І. Гавриш, Л. Даниленко, Н. Клокар, О. Козлова, Л. Петриченко, Л. Подимова, О. Шапран та ін.); основні положення методики навчання іноземних мов (І. Бім, Н. Бориско, Г. Китайгородська, С. Ніколаєва, Т. Пахомова, О. Петрашук, Г. Рогова, О. Соловова, Л. Черноватий та ін.).

Технологічний концепт передбачає розробку та впровадження технологічного забезпечення процесу формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності; забезпечує практичні підходи до реалізації авторської дидактичної системи навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій.

Загальна гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні про те, що рівень готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності підвищиться, якщо у процесі навчання студентів-філологів буде реалізована дидактична система навчання іноземних мов із застосуванням технологічних інновацій за умов наявності умотивованості студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності, організації професійно-спрямованої

взаємодії суб'єктів освітнього процесу та створення відповідного навчально-методичного супроводу системи.

Загальна гіпотеза конкретизована в **часткових** припущеннях, які передбачають, що:

- обґрунтування дидактичної системи навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій базуватиметься на особистісно орієнтованому, системному, рефлексивно діяльнісному, компетентнісному, технологічному, ресурсному, акмеологічному, деонтологічному підходах;

- обґрунтована у процесі дослідження дидактична система в умовах сучасної освіти буде реалізована упродовж усіх років навчання студентів у закладі вищої освіти й передбачатиме врахування соціально-економічних тенденцій діджиталізації суспільства й освіти;

- здійснення моніторингу рівнів готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності буде відбуватися за допомогою розроблених критеріїв та показників.

Для вирішення поставлених завдань і перевірки гіпотези використовувалися **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз; абстрагування, конкретизація та узагальнення теоретичних положень задля аналізу наукового тезаурусу дослідження; синтез, систематизація джерел з метою формування наукового апарату, формулювання базових понять та визначення ступеня розробленості проблеми застосування технологічних інновацій у процесі навчання іноземних мов студентів-філологів; порівняльний аналіз, структурування й узагальнення для дослідження структури готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності, обґрунтування й упровадження дидактичної системи; комплексний аналіз змісту, форм і методів інноваційної педагогічної практики для розробки дидактичних засад реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов; *емпіричні* – педагогічне спостереження, анкетування, тестування, бесіди, самооцінювання; педагогічний експеримент для визначення рівнів готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності та підтвердження ефективності розробленої дидактичної системи; *методи математичної статистики*: метод статистичної обробки даних на основі критерію Пірсона для кількісного та якісного аналізу результатів експериментальної роботи.

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальна робота проводилася упродовж 2010–2019 рр. на базі Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Українського державного університету залізничного транспорту, Харківського національного університету внутрішніх справ, Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет».

Наукова новизна й теоретичне значення отриманих результатів полягають у тому, що *вперше*: теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено дидактичну систему навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій, що ґрунтується на дидактичних (науковості, системності й послідовності, доступності, зв'язку навчання із життєвою практикою, свідомості й активності, наочності, індивідуального підходу, емоційності) та специфічних (безперервності освіти, комунікативного підходу до навчання, динамічності, адаптивності, фасилітації, саморегуляції, співробітництва, генерації інновацій) принципах та об'єднує такі функціональні компоненти: *цільовий* (визначає мету, методологічні підходи, завдання, особливості навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей); *організаційно-мотиваційний* (забезпечує формування у студентів філологічних спеціальностей ціннісного ставлення до застосування технологічних інновацій на заняттях іноземних мов та врахування рівня матеріально-технічної бази для їх використання); *змістовий* (передбачає наявність у студентів філологічних спеціальностей сукупності знань про сутність і структуру інноваційних технологій навчання іноземних мов, їх види, знання щодо ефективної методики їх застосування для вирішення педагогічних завдань в умовах сучасної освіти); *процесуальний* (містить процесуальну складову, що ґрунтується на використанні форм і методів навчання, спрямованих на становлення майбутніх учителів-філологів як суб'єктів інноваційної освітньої діяльності); *результативно-оцінний* (включає критерії, показники, рівні готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності та очікуваний результат); визначено й теоретично обґрунтовано *дидактичні умови* формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності (умотивованість студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності, організація професійно-спрямованої взаємодії суб'єктів освітнього процесу, що сприяє здійсненню змістової і процесуальної підготовки, а також створення відповідного навчально-методичного супроводу цього процесу); визначено компоненти готовності студентів філологічних спеціальностей до застосування технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності (мотиваційно-когнітивний, креативно-технологічний, особистісно-рефлексивний).

Удосконалено дефініцію поняття «процес навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей» як цілісний, динамічний процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії, спрямований на формування готовності студентів до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності, що інтегрує навчальну, мовну та інноваційну компетентності; *уточнено* критерії готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій на заняттях іноземних мов у майбутній професійно-педагогічній діяльності (мотиваційний, змістово-діяльнісний,

особистісно-рефлексивний) та зміст їх прояву за рівнями (високий, середній, низький).

Подальшого розвитку й конкретизації набули концептуальні ідеї щодо обґрунтування мети й завдань процесу навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій; уявлення про зміст інноваційних процесів у системі іншомовної освіти; сутність понять «новація», «інновація», «нововведення», «технологічні інновації навчання іноземних мов».

Практичне значення результатів дослідження полягає в застосуванні теоретичних положень та висновків до конкретних методичних рекомендацій щодо використання технологічних інновацій у процесі навчання іноземних мов, що зокрема, знайшло відбиття в монографії «Теоретико-методичні засади реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах», науковому виданні «Foreign language teachers' activities: from novelty to innovation», навчально-методичних посібниках «Види навчально- та науково-дослідної роботи студентів», «Der Konjunktiv», «Методика та практика проведення тематичних заходів під час викладання професійно-орієнтованих дисциплін», «Театралізована діяльність на заняттях іноземних мов», «Фізкультхвилинки та ігри на перервах», «Організація навчальної педагогічної практики з іноземної мови у закладах вищої освіти», термінологічному словнику «Інноваційні технології навчання іноземних мов», методичних матеріалах «Методичні вказівки щодо організації позааудиторного читання в системі вивчення курсу «Друга іноземна мова. Німецька», «Методичні рекомендації щодо виконання та захисту дипломних робіт зі спеціальності «Мова і література (англійська мова)», «Філологія», «Дидактичні матеріали з організації ділової комунікації філологів (німецька мова)». Укладено й апробовано навчальну програму курсу «Інноваційні підходи до викладання іноземної мови у вищій школі», створено навчально-методичні комплекси, що забезпечують її реалізацію для формування готовності студентів філологічних спеціальностей до запровадження технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності. Матеріали дисертації можуть використовуватися під час викладання таких дисциплін, як «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Дидактика вищої школи», «Основи педагогічної майстерності», «Іноземна мова», «Ділова іноземна мова», «Інноваційні підходи до викладання іноземної мови», «Сучасні підходи до викладання іноземних мов», «Нові педагогічні технології», «Методика викладання іноземної мови» тощо, підвищення кваліфікації викладачів іноземних мов. Результати дослідження можуть слугувати основою для розробки навчальних підручників і посібників, нових курсів, навчально-методичних комплексів для професійної підготовки майбутніх учителів-філологів, програм педагогічної практики.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 338/03 від 18.09.2019р.), Українського державного університету залізничного транспорту (довідка № 01-18/77 від 12.11.2019 р.), Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

(довідка № 66-19-1337 від 21.11.2019 р.), Харківського національного університету внутрішніх справ (довідка № 24/911 від 18.11.2019 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 601 від 03.12.2019 р.), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка №01-13/719 від 03.12.2019 р.).

Особистий внесок здобувача у працях, написаних у співавторстві, полягає в теоретичному обґрунтуванні проблеми [17], розробці концепції й теоретичному обґрунтуванні провідних ідей та положень досліджуваної проблеми [2; 6; 20; 39; 40]; представленні моделей тематичних заходів на заняттях німецької мови [8]; розкритті дидактичного потенціалу електронних підручників у процесі навчання іноземних мов [41]; підготовці розгорнутих методичних рекомендацій щодо постановки драматичних творів, п'єс, позааудиторних заходів із використанням технологічних інновацій [7], обґрунтуванні технології підготовки дипломних робіт [5], здійсненні аналізу інноваційного уроку іноземної мови [10].

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження оприлюднювалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах різних рівнів: *міжнародних* – «Основните проблеми на съвременната наук» (Софія, 2009 р.), «Бъдещити изследования» (Софія, 2011 р.), «Vedecky prumysl evropskeho kontinentu – 2011» (Прага, 2011 р.), «Veda a technjlgie: krok do budoucnosti – 2013» (Прага, 2013 р.), «Новината за напреднали наук» (Софія, 2013 р.), «Бъдещите изследования – 2013» (Софія, 2013 р.), «Kluczowe aspekty naukowej dzialnoschi – 2013» (Перемишль, 2015 р.), «Новината постижения на европейската наука – 2014 наука» (Софія, 2014 р.), «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2015 р., 2016 р., 2017 р.), «Science and civilization» (Шефїлд, 2016 р.), «Розвиток виховної роботи у сучасному вищому навчальному закладі: змістові доміанти та тенденції» (Харків, 2016 р.), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2016 р.), «Neue und bekannte Lernwege» (Київ, 2016 р.), «Mobile Eingeräte im Deutschunterricht» (Київ, 2017 р.), «Мови і світ: дослідження і викладання» (Кропивницький, 2017 р.), «Педагогіка в системі гуманітарного знання» (Одеса, 2017 р.), «Основні напрями розвитку педагогічної науки» (Чернігів, 2017 р.), «Психологія та педагогіка: сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування» (Львів, 2017 р.), «Актуальні проблеми психології і педагогіки» (Харків, 2017 р.), «Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки» (Одеса, 2017 р.), «Особистість, сім'я, суспільство: питання педагогіки та психології» (Львів, 2017 р.), «Проблеми реформування педагогічної науки та освіти» (Хмельницький, 2017 р.), «Наукова дискусія: питання педагогіки та психології» (Київ, 2017 р.), «Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи» (Умань, 2018 р.), «Deutsch als Fremd- und Zweitsprache» (Кемніц, Німеччина, 2019 р.), «Proceedings of the first International Conference of European Academy of Science» (Бонн, Німеччина, 2019), «Scientific Development of New Eastern Europe» (Рига, Латвія, 2019), «Інновації в освіті: сучасні підходи до професійного розвитку вчителів

іноземних мов» (Ніжин, 2019 р.) тощо; *всеукраїнських* – «Науково-дослідна робота студентів у професійній підготовці фахівців» (Харків, 2010 р.), «Науково-методичні основи сучасного навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах: актуальні проблеми, досвід, перспективи вдосконалення» (Харків, 2013 р.), «Компетентісно орієнтований підхід до освіти» (Харків, 2014 р.), «Актуальні питання методики навчання як чинника підвищення якості професійної підготовки фахівців у вищій школі» (Харків, 2015 р.), «Пріоритети у змісті й структурі сучасної освіти в умовах трансформаційних змін» (Черкаси, 2017 р.) тощо; *регіональних* – «Творчий розвиток особистості – запорука успішності людини в умовах інтернаціоналізації освіти» (Харків, 2009 р.), «Активні методи навчання» (Харків, 2009 р.), «Вища педагогічна освіта у контексті сучасних вимог (присвячується 90-річчю Харківського гуманітарно-педагогічного інституту)» (Харків, 2010 р.), «Засідання регіонального методичного об'єднання викладачів іноземних мов» (Харків, 2013 р.), «Кафедра педагогіки в системі підготовки майбутнього вчителя (до 165-річчя від дня заснування кафедри)», (Харків, 2015 р.), майстер-клас «Innovative Lehrmethoden im sprachorientierten DaF-Unterricht» (Харків, 16 жовтня, 2019 р.) тощо.

Практичні розробки дослідження були представлені під час проходження он-лайн курсів Гете-Інституту «B2-Prüfungen des Goethe-Instituts» (18.09.2017–17.12.2017), «DLL – Aufgaben, Übungen, Interaktion» (17.09.2018–09.12.2018), методичного семінару «L 2.5-2 Sprache, Landeskunde und kulturelles Lernen», (30.06–13.07.2019, Берлін, Німеччина), презентації портфоліо «Landeskundevermittlung im DaF-Unterricht: innovative Methoden» (2019, Мюнхенський університет імені Людвіга Максиміліана).

Результати виконаної роботи обговорювалися на засіданнях кафедр педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту й іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (2010–2019 рр.).

Публікації. Результати дослідження опубліковано у 78 наукових та навчально-методичних працях. Серед них: 1 монографія, 1 наукове видання, 7 навчально-методичних посібників, 4 методичні рекомендації, 1 навчальна програма, 1 термінологічний словник, 28 статей у фахових наукових виданнях України та виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, 9 – у зарубіжних періодичних виданнях, 26 – у збірниках матеріалів наукових конференцій та інших виданнях.

Кандидатська дисертація на тему «Організація навчально-пізнавальної діяльності студентів у вищих педагогічних навчальних закладах освіти на Слобожанщині у другій половині XIX століття» була захищена у 2008 р. за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (914 найменувань, із них 208 – іноземними мовами), 13 додатків. Дисертація містить 17 таблиць (на 12 сторінках), 2 рисунки (на

2 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 570 сторінок, із них основного тексту – 400 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, доцільність її розв'язання; відбито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами дослідної роботи; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, представлено концепцію, сформульовано гіпотезу, методологічні та теоретичні основи, схарактеризовано методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичну і практичну значущість отриманих результатів, визначено особистий внесок здобувача, відображено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі «Технологічні інновації в системі навчання іноземних мов як науково-практична проблема»** на основі аналізу вітчизняної та зарубіжної науково-педагогічної та методичної літератури, з'ясовано ступінь розробленості проблеми використання технологічних інновацій у процесі викладання іноземних мов; схарактеризовано основні освітні тренди в контексті вимог світових стандартів та інтеграційних процесів до єдиного інноваційного освітнього простору; виявлено особливості використання технологічних інновацій у сучасних закладах вищої освіти України.

На підставі системного аналізу літературних джерел з'ясовано, що проблема навчання іноземних мов упродовж віків уважалася ключовою. Традиційні підходи до навчання іноземних мов зазнавали еволюційних змін: від існування методик навчання іноземних мов, заснованих на вивченні граматики як засобу оволодіння логічним мисленням (І. Зейденштикер, Е. Гаушильд і К. Магер та ін.); використанні перекладу як способу встановлення безпосередньої асоціації між словом рідної та іноземної мов (І. Мейдингер, Г. Оллендорф та ін.); визнанні залежності пізнавальних можливостей людини від її свідомості (І. Сеченов, К. Ушинський, М. Чернишевський та ін.); розвитку усного мовлення (М. Берліц, М. Вальтер, Ф. Гуен, В. Фістор та ін.); захопленні структурною лінгвістикою у мовознавстві (М. Вятютнев, В. Слободчиков та ін.); урахуванні способів навчання, що відповідають індивідуальним особливостям учнів, студентів (А. Маслоу), до застосування гуманістичного напрямку в психології та дидактиці, який сприяв появі нових, нетрадиційних методів навчання іноземних мов, зокрема методу опори на фізичні дії, методу «тихого» навчання, методу «общини», нейролінгвістичного програмування, варіантів сугестопедичного методу тощо. Встановлено, що нові підходи до навчання іноземних мов, які ґрунтувалися на використанні прийомів, що активізують свідомі й підсвідомі процеси психіки для створення широкої й міцної мовної бази; розробка завдань, що мотивують спілкування, оптимальну організацію колективної взаємодії між собою та педагогом, були розкриті в дослідженнях Г. Лозанова, Г. Китайгородської, І. Шехтера, Л. Гегечкори, В. Петрусинського. Зазначені праці склали основу для розвитку інноваційних технологій у процесі організації іншомовного навчання.

Соціально-економічні перетворення та технічний прогрес зумовили появу нових трендів у освіті (гейміфікація навчання, медіаосвіта, смарт-освіта, розвиток креативності тощо). Це сприяло активним науковим розвідкам у напрямі пошуку нових форм, методів, засобів навчання іноземних мов, що поступово оформлялися у вигляді таких педагогічних технологій, як комунікативно орієнтована (І. Бім, Ю. Пассов), інтегрована (І. Бім, Е. Шепель), проєктна (Є. Арванітопуло, Є. Полат), розвивальна (Р. Мільруд), особистісно орієнтована технологія (А. Границька), інтерактивні технології (Е. Аронс, Р. Мільруд, Г. Савченко, О. Соловова та ін.), інформаційні технології (Дж. Андервуд, О. Андрєєв, Є. Белова та ін.), технології віртуальної та доповненої реальності (Д. Фріман, Дж. Шейлз та ін.) тощо.

Дослідження проблеми в історико-філософському, лінгвістичному та психолого-педагогічному дискурсах стало основою для обґрунтування авторського поняття *процесу навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей*, який визначаємо як цілісний, динамічний процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії, спрямований на формування готовності студентів до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності, що інтегрує навчальну, мовну та інноваційну компетентності.

Узагальнення досвіду сучасних закладів вищої освіти України дозволяє стверджувати, що, з одного боку, він характеризується інтенсивним упровадженням технологічних інновацій у процес навчання іноземних мов, які ґрунтуються на інтерактивності, різноманітності мультимедіа, творчій співпраці, самостійному розвитку особистості тощо, з іншого – відсутністю системного підходу в організації процесу навчання іноземних мов із застосуванням технологічних інновацій. З'ясовано, що використання інновацій у процесі навчання іноземних мов відзначається єдністю двох вимірів: інформаційно-комунікаційного, спрямованого на розширення можливостей застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання іноземних мов, і комунікативно-діяльнісного, що забезпечує перенесення природного мовного середовища в аудиторію і сприяє формуванню професійних умінь і навичок майбутніх учителів-словесників. Відповідно поступово переосмислюється й трансформується роль викладача як носія інформації й організатора освітньої діяльності. Через сучасні технології навчання відбувається зміщення акценту: викладач, який з носія інформації про особливості граматичного, фонетичного, лексичного мовних рівнів перетворюється на агента змін, коуча, модератора, фасилітатора комунікації у процесі спільних зі студентами видів діяльності.

Отже, розробка проблеми запровадження інноваційних технологій навчання іноземних мов займає одну із важливих позицій в системі підготовки студентів філологічних спеціальностей, а її актуальність підтверджується наявністю широкого спектру напрямів наукових розвідок, що сприяли появі нових методик і технологій навчання іноземних мов (комунікативно орієнтовані, особистісно орієнтовані, інтегровані, проєктні, розвивальні, інтерактивні, інтенсивні, інформаційні, віртуальні, технології гейміфікації тощо).

У другому розділі «**Дидактичні засади формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності**» розкрито базові поняття дослідження, дидактичні можливості інноваційних технологій навчання іноземних мов, роль іноземної мови в системі підготовки студентів філологічних спеціальностей; здійснено компонентно-структурний аналіз поняття готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Дидактичні засади навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій виявляються в наукових положеннях, закономірностях, принципах організації інноваційної діяльності, спрямованої на формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Виявлено закономірності процесу навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей, які полягають у тому, що цей процес зумовлений потребами суспільства у фахівцях, здатних до ефективної комунікації в умовах полікультурності соціуму; є повноцінним складником комплексного освітнього процесу закладу вищої освіти; його функції (навчальна, виховна і розвивальна) постають як закономірне ціле; залежить від реальних навчальних, вікових можливостей студентів, а також від матеріально-технічної бази закладу вищої освіти; базується на реалізації перевірених практикою дидактичних принципів.

З'ясовано *дидактичні принципи*: науковості (організація процесу навчання іноземної мови студентів філологічних спеціальностей з урахуванням досягнень сучасної науки); системності й послідовності (послідовна реалізація системи дидактичних і методичних матеріалів з метою формування мовної, навчальної та інноваційної компетентностей студентів філологічних спеціальностей); доступності (відповідність його змісту, форм, методів та засобів навчання віковим та індивідуальним особливостям студентів); зв'язку теорії навчання із життєвою практикою (єдність теоретичних знань та практичних навичок використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності); свідомості й активності (усвідомлений та творчий процес навчання іноземної мови із використанням технологічних інновацій); наочності (забезпечення умови для образного та візуального сприйняття матеріалу); індивідуального підходу (урахування викладачем індивідуальних, психологічних, емоційно-вольових особливостей, розумових здібностей студентів у процесі навчання іноземної мови з використанням технологічних інновацій); емоційності навчання (врахування емоційного ставлення до предмета, що впливає на засвоєння навчального матеріалу).

Схарактеризовано *специфічні принципи*: безперервності освіти (формування навчальної компетентності та здатності до самоосвіти протягом життя); комунікативності (організація процесу навчання іноземних мов з урахуванням особливостей реальних ситуацій спілкування); динамічності (динамічне приведення у відповідність мети, форм, засобів, методів навчання відповідно до інтенсифікації процесу навчання іноземних мов студентів

філологічних спеціальностей); адаптивності (цілеспрямована взаємодія суб'єктів навчання з урахуванням їхніх індивідуальних можливостей та дидактичних можливостей інноваційних технологій навчання іноземних мов); фасилітації (стимулювання та мотивація студентів філологічних спеціальностей до використання інноваційних технологій навчання іноземних мов у процесі професійно-спрямованої взаємодії суб'єктів навчання); саморегуляції (коригування дидактичної системи навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій відповідно до змін умов функціонування); співробітництва (організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії, орієнтованої на формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності); генерації інновацій (організація спільної діяльності суб'єктів навчання для генерації інновацій ідей та творчої їх реалізації).

Терміносистему педагогічної інноватики розглянуто як цілісність понять, які в ієрархічній послідовності та взаємозв'язках визначають вихідні позиції вирішення основних теоретичних і практичних завдань щодо використання технологічних інновацій у процесі навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей.

Систематизація понятійного простору проводилася згідно з основними методологічними підходами (*особистісно орієнтований, системний, рефлексивно діяльнісний, компетентнісний, технологічний, ресурсний, акмеологічний, деонтологічний*) і принципами історизму, системності, інтегративності, повноти та цілісності, контекстності, автономності. Установлено, що змістове наповнення поняття «інноваційні технології навчання» визначається такими дефініціями, як «інновація», «новація», «нововведення», «технологія навчання», «освітня технологія», «педагогічна технологія». У процесі дослідження особливого значення надавалося визначенню сутності поняття «інновація», оскільки воно є ключовим, необхідним для розуміння всіх складових педагогічної інноватики.

Аналіз існуючих підходів до визначення суті основних понять дослідження дозволив розглядати *технологічні інновації навчання іноземних мов* як сукупність нових методів, прийомів, засобів, форм організації навчання, спрямованих на впровадження в практику заздалегідь спроектованого інноваційного педагогічного процесу, що в результаті забезпечує формування іншомовної комунікативної компетенції.

Доведено, що впровадження технологічних інновацій сприяло створенню принципово нової інформаційної освітньої сфери, що розкриває їхні широкі дидактичні можливості для навчання іноземних мов, зокрема: комунікативно розвивальні технології (І. Халєєва) підвищують ефективність навчання іноземних мов; особистісно орієнтована технологія навчання (І. Бім, І. Зимня, Г. Рогова, О. Савченко) забезпечує в процесі навчання іноземних мов необхідні умови для активізації пізнавальної й мовленнєвої діяльності студента, надаючи йому можливість усвідомити новий мовний матеріал, отримати достатню усну практику для формування необхідних іншомовних умінь та навичок; проєктна технологія (О. Борисова, С. Венедіктова, А. Нехорошева, О. Полат) створює

передумови для розвитку самостійності та творчості у процесі навчання іноземних мов, розширення лінгвістичних знань і використання їх у нових галузях діяльності.

Особливого значення у контексті дослідження набувають інтенсивні технології навчання (Г. Китайгородська, Г. Лозанов, Є. Маслико), які активізують свідомі та підсвідомі процеси психіки для створення різноманітної міцної мовної бази, мотивують спілкування в оптимальній організації колективної взаємодії студентів між собою та викладачем. Завдяки інтерактивності, постійному контролю навчальних досягнень студентів нові інформаційні технології (В. Биков, А. Гуржій, М. Жалдак, Н. Кононец, О. Мусійовська та ін.) допомагають викладачам іноземної мови коригувати освітній процес, урахувавши інтереси і можливості студентів, забезпечують індивідуалізацію й диференціацію навчання, дають можливість постійно оновлювати й інформативно наповнювати навчальний матеріал. Виявлено, що особливістю інноваційних технологій навчання (дистанційного, електронного, мультимедійного, віртуального, вебнавчання тощо) є також їхня мобільність і віддаленість у часі та просторі, що надає можливість вивчати іноземні мови поза межами аудиторії. Технологія ситуативного моделювання (Л. Семушкіна, Н. Ярошенко, В. Філатов та ін.) забезпечує імітацію елементів професійної діяльності, її типових та істотних рис, що активізує спілкування іноземною мовою, розвиває звичку до самоконтролю, сприяє реальній підготовці студентів філологічних спеціальностей до майбутньої професійної діяльності та життя в суспільстві в цілому. CLIL-технологія (Ф. Блум, Х. Мейєр, Д. Койл та ін.) стимулює формування кроскультурних навичок та інтересів, готує до професійної діяльності, дозволяє ознайомити з широким кроскультурним контентом тощо. Ігрові технології та гейміфікація (О. Деркач, Е. Ковалевська, О. Леонтєв, О. Лівшиць, Н. Язикова та ін.) активізують мовленнєву активність студентів, дозволяють їм відчувати позитивно-емоційний стан від пізнавального спілкування, технологія мовного портфоліо (А. Бізяєва, О. Карп'юк, Н. Ягельська) сприяє розвитку мовленнєвих умінь та навичок студентів-філологів, необхідних для майбутньої професійно-педагогічної діяльності, забезпечує студентів критеріями визначення рівня володіння іноземною мовою, механізмами самоконтролю, планування процесу власного навчання, інструкціями й рекомендаціями для набуття навчальної, мовної та інноваційної компетентностей.

З'ясовано, що навчальна дисципліна «Іноземна мова» має особливу цінність свого предметного змісту: сприяє розширенню наукового світогляду студентів, соціалізації особистості майбутніх фахівців, підготовці їх до майбутньої педагогічної діяльності в умовах багатонаціонального та полікультурного світу. Пріоритетне значення іноземної мови в системі підготовки студентів філологічних спеціальностей підсилюється її суто практичною роллю в процесі діджиталізації суспільства, а саме: володіння мовами інтенсифікує та підвищує інформаційну грамотність студентів; забезпечує успішну реалізацію професійних функцій, пов'язаних із комунікацією в умовах упровадження цифрових технологій; сприяє ефективній взаємодії в умовах поліфонії культур та орієнтації у світовому

інформаційному просторі. Вивчення іноземних мов стимулює розвиток пізнавальних функцій психіки: на матеріалі мовних явищ розвиваються важливі для майбутнього вчителя-словесника інтелектуальні функції аналізу та синтезу. У процесі такої роботи формуються мовні узагальнення, виділяються мовні абстракції у вигляді схем, правил, знаків, тобто розвивається абстрактне мислення. Саме вивчення іноземних мов передбачає формування у студентів іншомовно-навчальної компетенції, що безпосередньо впливає на їхній розумовий розвиток, спонукає до оволодіння способами навчальної діяльності, уміннями самостійно будувати свою роботу, шукати й знаходити раціональні прийоми вирішення завдань.

У роботі *готовність студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності* потрактовано як здатність до організації, виконання й регулювання майбутньої професійно-педагогічної діяльності, що зумовлюється сформованістю навчальної, мовної та інноваційної компетентностей. Виокремлено та схарактеризовано структурні компоненти *готовності* студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності (мотиваційно-когнітивний, креативно-технологічний, особистісно-рефлексивний). *Мотиваційно-когнітивний компонент* відбиває особистісне ставлення студента філологічних спеціальностей до технологічних інновацій; професійну мотивацію; сприйнятливість до інновацій; професійні цінності та стимули у поєднанні з психолого-педагогічними, методичними, мовними та мовленнєвими знаннями, а також спеціальними знаннями у галузі технологічних інновацій при викладанні іноземних мов. *Креативно-технологічний компонент* представляє сукупність умінь та навичок діагностувати, прогнозувати й творчо використовувати технологічні інновації під час навчання іноземної мови та характеризується здатністю студента до творчості, оригінальності, гнучкості та інноваційності мислення. *Особистісно-рефлексивний компонент* віддзеркалює комплекс рис та якостей, необхідних для використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності під час викладання іноземної мови (оптимізм; віра у власні сили; стресостійкість; рішучість; здатність до рефлексії, готовність до саморозвитку).

У третьому розділі «**Дидактична система навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій**» теоретично обґрунтовано структурні компоненти дидактичної системи, визначено дидактичні умови формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

На основі узагальнення результатів наукових пошуків провідних учених-фахівців (В. Бондар, І. Доброскок, Н. Кічук, В. Лозова, І. Малафіїк та ін.) дидактичну систему навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із використанням технологічних інновацій визначено як специфічну систему управління навчанням, що забезпечує формування готовності студентів до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності (рис. 1).

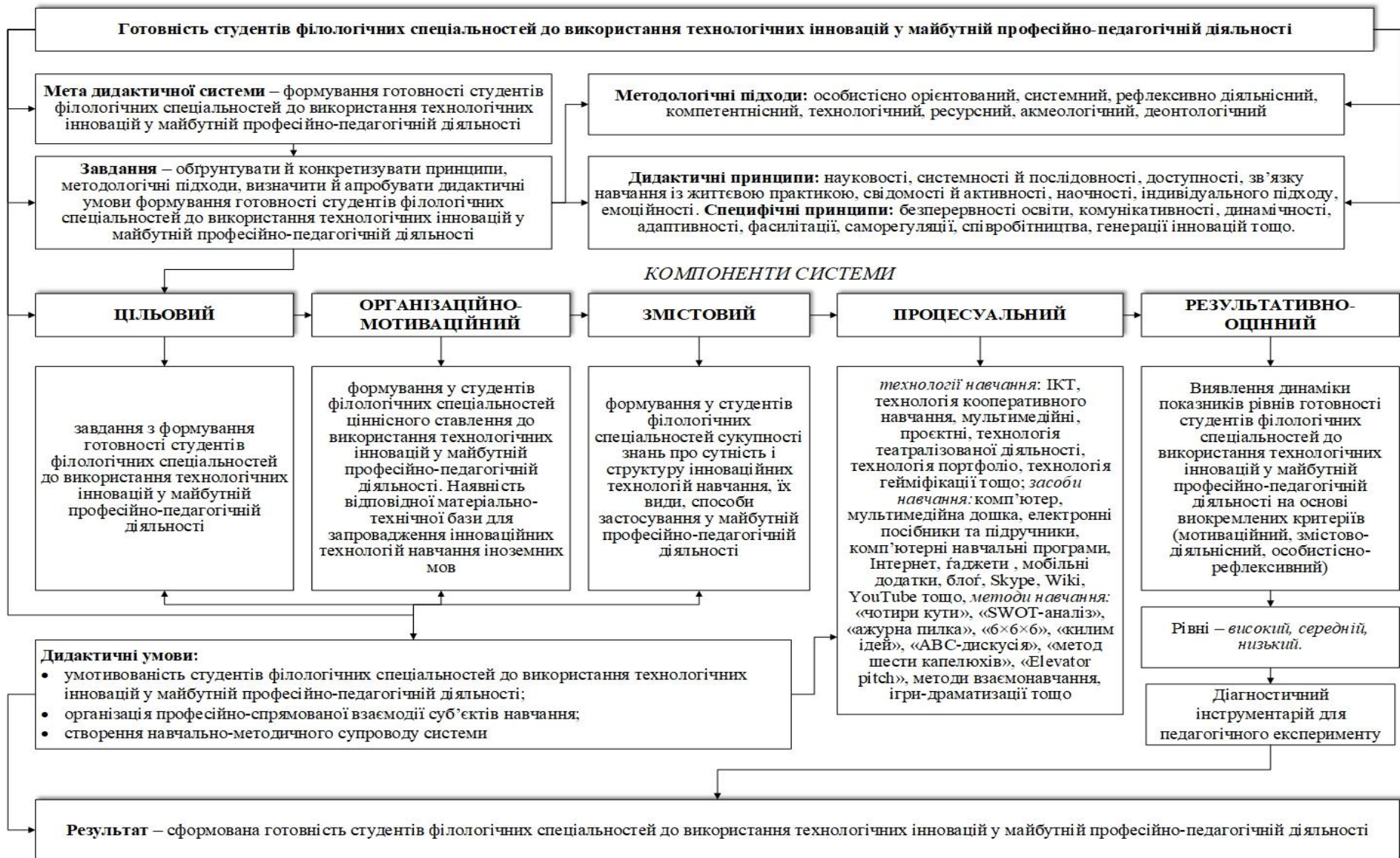

Рис. 1. Дидактична система навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій

Системно-компонентний аналіз досліджуваної проблеми уможливив визначення та обґрунтування компонентів дидактичної системи навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій: *цільового, організаційно-мотиваційного, змістового, процесуального та результативно-оцінного.*

Цільовий компонент передбачає визначення мети, що зумовлює вибір змісту й організації освітнього процесу та низку організаційно-педагогічних завдань (розробка етапів експериментальної роботи; формулювання навчальних цілей, що визначають завдання на кожному етапі реалізації дидактичної системи; розробка змістового наповнення її етапів; комплексу навчальних завдань і ситуацій, наближених за автентичністю й інтенсивністю мовного спілкування до реальної іншомовної комунікації, які передбачають формування у студентів – майбутніх учителів-філологів – навичок активної професійно-педагогічної діяльності в інформаційному полі іноземної мови; контрольні-діагностичних методик, що дозволяють з високим ступенем достовірності виміряти рівень сформованості готовності студентів до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності).

Організаційно-мотиваційний компонент визначено домінуючим, оскільки він покликаний стимулювати сучасного студента проектувати власну траєкторію навчання відповідно до вимог оновленої школи. Це забезпечить здійснення комплексного інтегративного аналізу майбутньої професійно-педагогічної діяльності, виділення в її процесі новітніх утворень, що виступатимуть засобами вдосконалення зазначеної діяльності на якісно новому рівні. Цей компонент пов'язаний з наявністю і врахуванням рівня матеріально-технічної бази для запровадження технологічних інновацій: інформатизація та медіатизація бібліотечних ресурсів педагогічних закладів вищої освіти, технічне устаткування спеціальних кабінетів, інноваційна інфраструктура; спеціальні кабінети, оснащені комплексом програмно-технічних засобів навчання; моделювання робочого місця викладача в освітньо-науковому медіапросторі; забезпечення доступу викладачів і студентів до телекомунікаційних мереж; створення багатовимірного науково-дослідницького середовища.

Змістовий компонент визначає зміст освіти студентів філологічних спеціальностей, спрямований на формування сукупності знань про сутність і структуру інноваційних технологій навчання іноземних мов, їх види, знання щодо ефективної методики їх застосування для вирішення педагогічних завдань в умовах іншомовної педагогічної освіти, якими повинні оволодіти студенти у процесі вивчення курсу «Інноваційні підходи до викладання іноземних мов у вищій школі», а також дисциплін філологічного та психолого-педагогічного циклів.

Процесуальний компонент відбиває технологічне забезпечення процесу навчання іноземних мов із використанням технологічних інновацій, спрямованого на формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній

діяльності – педагогічні технології, форми, методи, засоби навчання, найбільш сприятливі для реалізації мети.

Результативно-оцінний компонент передбачає здійснення комплексу діагностичних процедур з метою визначення рівнів готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій, проведення проміжних зрізів, аналіз результатів, за необхідності здійснення коригувальних заходів, оцінку ефективності дидактичної системи.

З метою оцінювання рівня сформованості зазначеної готовності було розроблено такі критерії:

мотиваційний (потреба в інноваціях, ставлення до запровадження інноваційних технологій у процесі викладання іноземних мов, пізнавальний інтерес щодо запровадження інноваційних технологій навчання іноземних мов);

змістово-діяльнісний (рівень початкових досягнень студентів, рівень сформованості знань про суть та види інноваційних технологій навчання іноземних мов, рівень сформованості вмінь реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов);

особистісно-рефлексивний (характер вияву особистісно-професійних якостей майбутніх учителів-філологів у процесі використання технологічних інновацій на заняттях іноземних мов, здатність до рефлексії, готовність до саморозвитку).

Відповідно до означених критеріїв та показників визначено рівні готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій: високий, середній, низький.

Визначено *дидактичні умови* формування готовності до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності. Першою дидактичною умовою визначено *умотивованість студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності*, оскільки управління мотивами навчальної діяльності студентів, що здійснюється з урахуванням їхніх особистісних і психологічних якостей, відкриває можливості для виваженої оцінки ними своїх здібностей і спрямовує на вибір індивідуальної траєкторії в організації інноваційної професійної діяльності в умовах сучасної освіти. Умотивованість студентів-філологів до запровадження технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності забезпечується сформованістю внутрішніх мотивів, що виникають унаслідок усвідомлення суперечності між знаннями, вміннями й навичками, якими вони вже володіють, та необхідністю придбання нових, більш мобільних. Усунення даної суперечності забезпечує включення студентів у процес активного учіння, сприяє розвитку професійного інтересу, стимулює оволодіння вміннями цілепокладання, проєктувальними, контрольними, оцінними, рефлексивними і впливає на успішність на всіх етапах навчально-пізнавальної діяльності.

Виявлено, що створення сприятливого психологічного клімату, ситуацій успіху, усвідомлення цілей і змісту роботи; підвищення зацікавленості щодо запровадження технологічних інновацій у процесі навчання іноземних мов шляхом запровадження завдань, що містять елементи дискусійності,

інноваційності, креативності; збудження пізнавальної активності й пізнавального інтересу стають запорукою інноваційної діяльності.

Організація професійно-спрямованої взаємодії суб'єктів навчання – друга дидактична умова, розглядається як цілеспрямований, соціально-зумовлений, динамічний процес взаємовпливу суб'єктів у результаті виконання професійної діяльності.

Конструктивна професійно-педагогічна взаємодія забезпечується створенням професійно-педагогічних ситуацій, що розкриваються у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Сучасні дослідники (М. Гриньова, О. Гончар, І. Дичківська, Н. Кононец, М. Максюта, Л. Семеновська, Н. Шиян та ін.) зазначають, що організація суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії у вищій школі охоплює відмежування від жорстко раціоналізованого підходу до суб'єкта навчання, авторитаризму; розуміння студента як цілісної особистості, на розвиток якої передусім спрямована сучасна система організації навчання. Ці умови визначають інноваційне освітнє середовище, спрямоване на становлення інноваційної особистості, здатної через власну інноваційну діяльність актуалізувати потенціал креативності студента й сформувати у нього готовність до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Створення відповідного середовища, сприятливого як для професійного та особистісного розвитку студента, так і для реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов, охоплює організацію освітнього процесу як суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Ознаками такого середовища є гуманізація педагогічного процесу, за якої суб'єкт навчання не втрачає своєї індивідуальності, наукових методів педагогічного впливу; наближення навчання до реалій майбутньої професійної діяльності й використання у цьому сенсі як особистого, так і колективного досвіду; взаємодопомога, взаємоповага суб'єктів спілкування, партнерська взаємодія.

Третя дидактична умова пов'язана із *створенням відповідного навчально-методичного супроводу* процесу формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій в умовах іншомовної педагогічної освіти і передбачає розробку навчальних програм, підготовку підручників, посібників, створення методично-інструктивного інструментарію, матеріалів для самостійної роботи, навчально-методичних комплексів дисциплін тощо.

Доведено, що навчально-методичне забезпечення є важливим складником і запорукою ефективності професійно-педагогічної підготовки студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності. Відтак, зміст підручників із іноземної мови повинен бути зорієнтованим на превалювання активних й інтерактивних методів навчання, впровадження наскрізної проєктної роботи, наведення проблемних та ситуативних мовних і мовленнєвих завдань, у яких моделюються професійно-педагогічні ситуації; дотримання принципів комунікативного підходу; можливість здійснювати само- та взаємоконтроль;

відповідність модульній організації навчального матеріалу; наявність мультимедійного супроводу тощо.

Виявлено, що зміщення акцентів навчально-методичних видань у бік медіатекстів в електронному форматі (електронні підручники, посібники, словники, енциклопедії тощо) забезпечує багаторівневість подання інформації; можливість виконання завдань в інтерактивному режимі, імітаційного моделювання з комп'ютерною візуалізацією тощо. Програмні навчальні засоби як повноцінний елемент навчально-методичних комплексів дозволяють інтегровано використовувати різні носії інформації, що сприяє реалізації принципу комплексного підходу до навчання іноземних мов, а також створює умови для ефективного самонавчання, самоконтролю та самокорекції.

У четвертому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності дидактичної системи навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій»** розкрито загальні питання організації та зміст проведення педагогічного експерименту, проаналізовано його результати.

У процесі педагогічного експерименту, було виділено контрольну (КГ–108) та експериментальну (ЕГ–108) групи. До експерименту залучено студентів закладів вищої освіти, які навчалися за філологічними спеціальностями (англійська, німецька мови).

На *констатувальному етапі* було проведено анкетування, пілотажне опитування і тестування студентів контрольних та експериментальних груп для вимірювання рівня готовності студентів-філологів до реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов за визначеними в дослідженні критеріями та показниками. Результати опитування студентів засвідчили переважно низький рівень їхньої готовності до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності. При цьому між ЕГ і КГ суттєвих відмінностей виявлено не було. Установлено, що переважна більшість опитуваних (76,7 %) виявила позитивне ставлення до запровадження інноваційних технологій навчання іноземних мов, але лише незначна кількість респондентів (23,3 %) була обізнана із суттю та їх видами.

Формувальний етап педагогічного експерименту передбачав експериментальну перевірку гіпотези, апробацію обґрунтованої дидактичної системи, виокремлених дидактичних умов, аналіз поточних контрольних зрізів, корекцію експериментальних педагогічних методик. *Апробація цільового компонента* дидактичної системи передбачала ряд заходів, спрямованих на усвідомлення викладачами і прийняття студентами цілей та завдань інноваційної діяльності, ознайомлення науково-педагогічного персоналу та студентів з вимогами модернізованого суспільства до іншомовної освіти та сучасного вчителя-філолога під час проведення круглих столів; конкурсів красномовства «Я – майбутній філолог-інноватор!», «Особисті якості філолога-новатора» тощо, організації зустрічей з успішними філологами-новаторами, які ділилися власним досвідом; використання тренінгових вправ на закінчення фраз «Для новатора традиція – це ...»; «Головне в інноваційній діяльності вчителя-філолога – це ...», «Переваги інноваційних технологій у процесі

навчання іноземних мов полягають у тому, що» тощо; побудови «дерева цілей» у системі цілепокладання, підготовки презентацій та проєктів «Двадцять порад філологу-інноваторові», «Майстерність. Креативність. Новаторство», «Сходінками творчості у навчанні іноземної мови» тощо. Виконання зазначених вправ та завдань сприяло усвідомленню студентами мети і завдань інноваційної діяльності, націленню на використання інноваційних технологій, самопізнання, саморозвиток, усвідомлення значення ролі філолога-інноватора у сучасному інформаційному суспільстві.

У межах апробації *організаційно-мотиваційного компонента* було здійснено низку заходів, націлених на формування інтересу студентів до інноваційних технологій навчання іноземних мов, забезпечення усвідомленості їхньої практичної значущості, стимулювання потреби вивчення і використання інноваційного досвіду тощо. Цьому сприяло: проведення проблемних бесід, бесід-роздумів, мінідискусій («Що нового я можу привнести в свою професію?», «Як досягти успіху у вивченні іноземної мови?» тощо); уведення курсів «Сучасні підходи до викладання іноземних мов», «Інноваційні підходи до викладання іноземних мов у вищій школі», «Нові педагогічні технології», у межах вивчення яких проводилася цільова робота щодо формування потреби в інноваційній діяльності, актуалізації прагнення досягти високих результатів у навчанні й майбутній професійній кар'єрі; проведення конкурсних програм серед студентів («Конкурс на кращу творчу ідею», «Конкурс на краще портфоліо студента», «Конкурс на кращу розробку сучасного уроку іноземної мови» тощо), які стимулювали пізнавальну активність студентів у напрямі реалізації технологічних інновацій на заняттях іноземних мов; створення сприятливої атмосфери, побудованої на засадах співпраці. Для викладачів проводились методичні семінари («Використання кейс-методу у процесі підготовки майбутніх філологів», «Особливості підготовки та проведення лекції-презентації», «Іншомовна освіта XXI ст. – нові інструменти та технології»), педагогічні майстерні з інноваційною складовою («Створення віртуального навчального середовища на платформі Moodle», «Метод проєктів у системі занять іноземної мови») тощо.

Інформатизація та медіатизація бібліотечних ресурсів закладів вищої освіти (створення електронного каталогу, віртуальних бібліографічних довідок, зведення електронних каталогів бібліотек, організація віртуальних виставок, дайджестів, бібліоміксів, інтерактивних виставок, віртуальних подорожей до країн, мова яких вивчається тощо) розкривали можливості для управління великими обсягами даних та якісного їх опрацювання і підвищували ефективність реалізації інноваційних технологій у процесі навчання іноземних мов.

Технічне устаткування спеціальних кабінетів (доступ до мережі Інтернет, мультимедійні проєктори, інтерактивні дошки, електронні педагогічні засоби навчального призначення, аудіо- та відеоапаратура, банк інформаційно-методичного забезпечення фахових дисциплін, відео-, та медіатека, навчальні комп'ютерні програми тощо) сприяло запровадженню технологічних інновацій на заняттях іноземних мов, що не тільки суттєво

урізноманітнювали змістову складову дидактичної системи, а й урахували специфіку іноземної мови як навчального предмета, розширювали можливості інтерактивного моделювання занять. Інтерактивною платформою для реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов стало і використання вебресурсів (блог, вікі, вебквест, подкаст, YouTube, Padlet, Quislet тощо), що поглиблювало знання з іноземних мов, ознайомлювало з культурою інших народів, прискорювало процес формування вмінь і навичок застосовувати інноваційні технології, працювати в інтернет-просторі, а також опанувати основні підходи та сучасний інструментарій проектного навчання у вирішенні різноманітних завдань.

Апробація *змістового компонента* здійснювалася шляхом надання системи знань щодо суті інноваційних технологій навчання іноземних мов, їх видів, розкриття дидактичних можливостей технологічних інновацій у межах тематики фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін та вивчення інноваційного досвіду педагогів-новаторів.

Збагачення змісту освіти інноваційними ідеями і технологіями зумовлювалося упровадженням програми курсу «Інноваційні підходи до викладання іноземної мови у вищій школі», що містив теоретичний матеріал за відповідною тематикою, й комплекс завдань, спрямованих на розвиток інноваційного мислення майбутніх учителів філологічних спеціальностей; укладанням термінологічного словника «Інноваційні технології навчання іноземних мов», робота з яким створювала підґрунтя для оволодіння студентами сучасною термінологією щодо інноваційних технологій навчання іноземних мов та сприяла підвищенню рівня теоретичних знань; підготовкою навчально-методичних посібників («Методика та практика проведення тематичних заходів під час викладання професійно-орієнтованих дисциплін», «Театралізована діяльність на заняттях іноземних мов», «Дидактичні матеріали з організації ділової комунікації філолога (німецька мова)» тощо), блогу викладача німецької мови Осової О.О., вебквестів «Deutsche Idiome», «Ostern in Deutschland» тощо, адаптації їх відповідно до ступеня оволодіння студентами інноваційними технологіями навчання іноземних мов з урахуванням міжпредметної координації.

Структурування та побудова змісту навчально-методичної літератури з додаванням до основного матеріалу комплексів комунікативних вправ і завдань, спрямованих на розвиток творчого потенціалу студентів-філологів (дискусії, обговорення, дебати, проектна робота, театралізовані постанови, робота з іншомовними інтернет-джерелами тощо) сприяли формуванню широкої теоретичної бази студентів з питань педагогічної інноватики. Водночас особлива увага приділялася забезпеченню методичними матеріалами науково-дослідної роботи студентів. Методичні рекомендації щодо виконання та захисту дипломних робіт, а також навчально-методичний посібник «Види навчально- та науково-дослідної роботи студентів», що комплексно охоплювали усі види навчальної та науково-дослідної роботи студентів, характеризували методи педагогічних та лінгвістичних досліджень, уміщували рекомендації щодо створення візуального супроводу (мультимедійних

презентацій, елементів слайдової презентації, використання анімаційних ефектів тощо) під час виступу на конференціях, захисту курсових, дипломних робіт.

Реалізація *процесуального компонента* дидактичної системи здійснювалася за рахунок створення навчального мовного середовища, наближеного за автентичністю й інтенсивністю мовного спілкування до реальної комунікації, формування у студентів умінь і навичок організовувати та здійснювати реалізацію інноваційних технологій навчання з урахуванням специфіки предмета «Іноземна мова». Інтенсивність іншомовного спілкування створювалася шляхом запровадження діалогових технологій («АВС-дискусія», «SWOT», «Кооперативне читання тексту», «Гаряче крісло», «Elevator pitch», «Метод шести капелюхів», «Карусель» тощо). Процесуальною основою занять із використанням зазначених технологій навчання була «комунікативна атака», організована викладачем для залучення студентів до іншомовної комунікативної взаємодії. На заняттях із предметів «Практична граматики», «Практика усного та писемного мовлення», «Друга іноземна мова», «Ділова іноземна мова», «Країнознавство» тощо було створено атмосферу спільного пошуку й творчості шляхом використання інтерактивних технологій («Чотири кути», «6×6×6», «Килим ідей» тощо) з метою розвитку в студентів усіх видів мовленнєвої діяльності. Результатом запровадження широкого спектру діалогових технологій навчання іноземних мов студентів стала сформованість умінь вести діалог-обговорення, діалог-пояснення з урахуванням сфери спілкування, комунікативної ситуації й взаємодії партнерів.

Використання комп'ютерних технологій (інтернет-ресурсів, Google-презентацій, комп'ютерних програм, тестів), технологій вебнавчання (блогів, ресурсів Youtube, відеороликів тощо), мобільних додатків (Kahoot, PicCollage, Plickers, Quizlet, Wortwolken тощо) сприяло створенню навчального мовного середовища, що наближається за автентичністю й інтенсивністю мовного спілкування до реальної комунікації; знімало психологічні труднощі говоріння, розвивало навички розмовної мови, фонетичні навички і медіанавички; забезпечувало індивідуалізований характер навчання.

Внесено корективи щодо організації форм навчання з елементами гейміфікації (рольові, ділові ігри, ігри-драматизації, ігри-конкурси, інтерактивні, інтелектуальні ігри тощо), а також ситуативних, проєктних технологій навчання. Виконання проблемних та ситуативних мовних і мовленнєвих завдань, у яких моделюються професійно-педагогічні ситуації, сприяло формуванню не лише іншомовних комунікативних навичок, але й професійних якостей майбутніх учителів-філологів, стимулювало до активної партнерської діяльності в інформаційному полі іноземної мови. Упровадження технології мовного портфолію, тренінгових технологій (тренінг партнерського спілкування, тренінг креативності) забезпечувало оволодіння студентами іноземною мовою, механізмами контролю та самоконтролю, умінням планування творчого, інноваційного процесу навчання іноземних мов, використання інструкцій та рекомендацій для набуття іншомовної компетенції.

Ефективність упровадження дидактичної системи навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій забезпечувалася дотриманням дидактичних умов:

умотивованість студентів філологічних спеціальностей до застосування технологічних інновацій (реалізовано шляхом використання вебресурсів, проблемних бесід тощо);

організація професійно-педагогічної взаємодії суб'єктів навчання (забезпечувалася впровадженням проєктних, ігрових, тренінгових технологій тощо);

створення *відповідного навчально-методичного супроводу* (розробка авторської програми курсу «Інноваційні підходи до викладання іноземної мови у вищій школі» та навчально-методичного комплексу її реалізації).

Задля апробації *результативно-оцінного компонента на контрольному етапі* експериментального дослідження застосовано діагностичні процедури з метою формування адекватної оцінки та корекції процесу навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із використанням технологічних інновацій. Діагностичний інструментарій складала методи спостереження, анкетування, інтерв'ювання, ранжування, тести, контрольні роботи, фронтальні й вибіркові бесіди, виконання курсових та дипломних робіт, колоквиуми, іспити тощо, які були представлені як в авторській розробці, так й іншими авторами. Використовувалися різноманітні автентичні й модифіковані методики, оціночні шкали, необхідні для здійснення діагностичних процедур (тестовий опитувальник Р. Миленкової, «Тест-опитувальник самоефективності» Дж. Маддукс, М. Шеер, адаптація А. Бояришикової, «Мотивація навчання у ВНЗ» Т. Ільїної). Чільне місце у визначенні особистісно-рефлексивного критерію займало використання різних видів портфоліо, аналіз яких дозволив з'ясувати здатність студентів до рефлексії та готовності до саморозвитку.

Як засвідчує порівняння результатів діагностики рівнів готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності, за *мотиваційним критерієм* в ЕГ стійка потреба в інноваціях збільшилася на 33,48%, а в КГ – на 15,81%; ситуативна потреба в інноваціях склала 56,73% у ЕГ, тоді як у КГ – лише 17,67%. Відповідно зменшилася кількість студентів із відсутньою потребою в інноваціях на 33,48% у КГ та на 90,21% в ЕГ. Спостерігалися істотні зміни у ставленні до запровадження інноваційних технологій навчання іноземних мов. Позитивне ставлення зросло на 32,55% у ЕГ та відповідно 9,93% – у КГ. Кількість студентів, які мають індіферентне ставлення, збільшилася на 57,66% у ЕГ та на 13,95% – у КГ. Водночас кількість студентів із негативним ставленням до запровадження інноваційних технологій навчання іноземних мов у КГ зменшилася на 23,88% та на 93,21% – в ЕГ. Зафіксовано позитивні зрушення під час вияву пізнавального інтересу щодо запровадження інноваційних технологій навчання іноземних мов: стійкий пізнавальний інтерес у КГ зріс на 29,76% та на 33,48% – у ЕГ. Кількість студентів, які виявляли епізодичний інтерес збільшилася на 30,69% у КГ та на 57,66% – в ЕГ. Відповідно на 60,45%

зменшилася кількість студентів КГ та на 91,14% – ЕГ з відсутнім пізнавальним інтересом.

За *змістово-діяльним критерієм* зросли кількісні і якісні показники рівнів навчальних досягнень: високий рівень збільшився на 28,83% та 40,92%, середній на 29,76% та 53,01% у КГ та ЕГ відповідно. Низький рівень знань відповідно зменшився на 58,59% та 93,93%. На 7,44% та на 33,48% збільшилася кількість студентів КГ та відповідно ЕГ, які демонстрували високий рівень знань про суть та види інноваційних технологій навчання іноземних мов. Збільшення середнього рівня знань виявлено у 7,44% та 55,87% студентів КГ та ЕГ. Водночас спостерігалось зменшення кількості студентів з низьким рівнем знань на 14,88% та 91,14% у КГ та ЕГ. Сформованість умінь реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов на високому рівні збільшилася на 5,58% та 34,41% у КГ та ЕГ. В обох групах відбулося також зростання кількості студентів: на 7,44% – у КГ та 56,73% – в ЕГ, які демонстрували середній рівень знань. Відповідно зменшилася кількість студентів із низьким рівнем сформованості умінь реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов: на 13,02% – у КГ та на 91,14% – в ЕГ.

За *особистісно-рефлексивним* критерієм у КГ та ЕГ збільшилася кількість студентів (відповідно на 28,83% та 39,99%), які демонстрували стійкий характер вияву особистісно-професійних якостей. Кількість студентів із ситуативним виявом збільшилася на 33,48% та 55,80% у КГ та ЕГ. На 62,31% та 95,79% у КГ та ЕГ зменшилася кількість студентів із майже відсутнім характером вияву особистісно-професійних якостей. Водночас спостерігалось підвищення рівня здатності до рефлексії: на високому рівні показники підвищилися на 22,32% та 31,82%, на середньому – на 29,76% та 54,87% у КГ та ЕГ. Водночас кількість студентів із низьким рівнем здатності до рефлексії зменшилася на 52,08% та 86,69% відповідно. Кількість студентів із високим рівнем готовності до саморозвитку зросла на 20,48% та 33,48% у КГ та ЕГ; із середнім – на 32,55% та 53,94%. Разом із тим кількість студентів, у яких виявлено низький рівень готовності до саморозвитку, зменшилася на 53,03% у КГ та на 87,42% – в ЕГ.

Достовірність отриманих під час формульовального етапу педагогічного експерименту висновків і гіпотези дослідження перевірялися з використанням методів математичної статистики (критерій Пірсона χ^2). Установлено, що різниця показників у ЕГ та КГ є суттєвою, тому розроблена й апробована дидактична система навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій є ефективною й може бути запропонована для розповсюдження та впровадження.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано обґрунтування дидактичних засад навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій.

1. На основі аналізу історико-філософської, психолого-педагогічної, наукової літератури встановлено, що, з одного боку, проблема навчання іноземних мов студентів із використанням інноваційних педагогічних

технологій має міждисциплінарний характер і відзначається широким спектром напрямів наукових розвідок, з іншого – потребують удосконалення методологічні та дидактичні аспекти навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій. З'ясовано, що процес навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей є цілісним, динамічним процесом суб'єкт-суб'єктної взаємодії, спрямованим на формування готовності студентів до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності, що інтегрує навчальну, мовну та інноваційну компетентності. Технологічні інновації навчання іноземних мов потрактовано як сукупність нових методів, прийомів, засобів, форм організації навчання, спеціально організованих і спрямованих на впровадження в практику заздалегідь спроектованого інноваційного педагогічного процесу, що забезпечує формування іншомовної комунікативної компетенції.

2. Виявлено особливості використання інноваційних технологій навчання іноземних мов у сучасних закладах вищої освіти, що знайшли відбиття у єдності двох вимірів (інформаційно-комунікаційного і комунікативно-діяльнісного) та зміщенні акценту: викладач як носій інформації про особливості граматичного, фонетичного, лексичного мовних рівнів перетворюється на агента змін, модератора, коуча, фасилітатора комунікації у процесі спільних зі студентами видів діяльності. Характерним для реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов у закладах вищої освіти визначено також їх орієнтацію на здійснення суб'єкт-суб'єктної навчальної діяльності студентів, інтенсифікацію іншомовної діяльності загалом і професійного педагогічного спілкування зокрема, що ґрунтується на співпраці, стратегіях комунікативної взаємодії викладача та студентів із спільним обговоренням і розв'язанням комунікативних завдань.

Розкрито дидактичні можливості технологічних інновацій у процесі навчання, що полягали у підвищенні ефективності навчання іноземних мов, активізації пізнавальної й мовленнєвої діяльності студентів, створенні передумов для розвитку самостійності та творчості у процесі навчання іноземних мов, розширенні лінгвістичних знань і використанні їх у нових галузях діяльності; активізації свідомих та підсвідомих процесів психіки для створення різноманітної та міцної мовної бази, забезпеченні індивідуалізації та диференціації навчання, імітації елементів професійної діяльності, її типових та істотних рис, створенні позитивного емоційного фону, сприянні розвитку мовленнєвих умінь та компетентностей, необхідних для майбутньої педагогічної діяльності, забезпеченні студентів механізмами самоконтролю, планування процесу власного навчання, інструкціями та рекомендаціями для набуття іншомовної компетенції тощо.

3. Здійснено компонентно-структурний аналіз готовності студентів філологічних спеціальностей до застосування технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності як здатності до організації, виконання й регулювання майбутньої професійно-педагогічної діяльності, що

зумовлюється сформованістю навчальної, мовної та інноваційної компетентностей. Виокремлено та схарактеризовано структурні компоненти готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності: мотиваційно-когнітивний (відображає особистісне ставлення студента філологічних спеціальностей до технологічних інновацій; професійну мотивацію; сприйнятливність до інновацій; професійні цінності та стимули у поєднанні з психолого-педагогічними, методичними, мовними та мовленнєвими знаннями, а також спеціальними знаннями у галузі технологічних інновацій при викладанні іноземних мов), креативно-технологічний (презентує сукупність умінь та навичок діагностувати, прогнозувати й творчо використовувати технологічні інновації під час навчання іноземної мови та характеризується здатністю студента до творчості, оригінальності та інноваційності мислення) та особистісно-рефлексивний (представляє комплекс рис та якостей, необхідних для використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності під час викладання іноземної мови – оптимізм; стресостійкість; гнучкість мислення; здатність до рефлексії тощо).

4. Обґрунтовано дидактичну систему навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій, що інтегрує такі компоненти: *цільовий* (визначає мету, методологічні підходи, завдання, особливості навчання студентів філологічних спеціальностей); *організаційно-мотиваційний* (забезпечує формування в майбутніх учителів-словесників ціннісного ставлення до використання технологічних інновацій на заняттях іноземних мов та врахування рівня матеріально-технічної бази для їх використання); *змістовий* (передбачає наявність у студентів філологічних спеціальностей сукупності знань про сутність і структуру інноваційних технологій навчання іноземних мов, їх види, знання щодо ефективної методики їх застосування для вирішення педагогічних завдань в умовах сучасної освіти); *процесуальний* (містить процесуальну складову, що ґрунтується на використанні форм і методів навчання, спрямованих на становлення майбутніх учителів-філологів як суб'єктів інноваційної освітньої діяльності); *результативно-оцінний* (включає критерії, показники, рівні та очікуваний результат формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій на заняттях іноземних мов у майбутній професійно-педагогічній діяльності).

5. Експериментально перевірено ефективність дидактичної системи навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій, яку підтверджено позитивною динамікою у рівнях готовності та статистичною значущістю отриманих експериментальних даних за визначеними критеріями та показниками: мотиваційний (потреба в інноваціях, ставлення до запровадження технологічних інновацій у процесі навчання іноземних мов, пізнавальний інтерес щодо запровадження інноваційних технологій навчання іноземних мов); змістово-діяльнісний (рівень навчальних досягнень студентів, рівень сформованості знань про суть і види інноваційних технологій навчання

іноземних мов, рівень сформованості умінь реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов); особистісно-рефлексивний (характер вияву особистісно-професійних якостей майбутніх учителів-філологів у процесі реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов, здатність до рефлексії, готовність до саморозвитку).

6. Визначено дидактичні умови формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності: умотивованість студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності, організація професійно-спрямованої взаємодії суб'єктів навчання; створення відповідного навчально-методичного супроводу процесу формування готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

7. Розроблено навчально-методичний супровід дидактичної системи навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій (навчальна програма курсу «Інноваційні підходи до викладання іноземної мови у вищій школі», навчально-методичні посібники, методичні рекомендації та вказівки, термінологічний словник, навчально-методичні комплекси, методична скарбничка «Інноваційні методи викладання іноземних мов», творчі завдання для самостійної роботи студентів, блог викладача німецької мови Осової О.О., вебквести «Deutsche Idiome», «Ostern in Deutschland» тощо).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребують питання оновлення дидактичного й технологічного забезпечення процесу навчання іноземних мов, удосконалення фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей в умовах діджиталізації освіти, дослідження специфіки іншомовної освіти у світовій практиці, а також розробка електронних ресурсів для навчання іноземних мов.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії та навчально-методичні посібники:

1. Осова О.О. Теоретико-методичні засади реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : монографія / Комун. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. обл. ради. Харків : Вид. Рожко С. Г., 2017. 348 с.
2. Осова О. О., Новицька Т. Ф., Беляєв С. Б., Одарченко В. І. Види навчально- та науково-дослідної роботи студентів: навчально-методичний посібник: 2-е вид. Харків : ХГПІ, 2010. 118 с.

3. Осова О. О. Методичні вказівки щодо організації позааудиторного читання в системі вивчення курсу «Друга іноземна мова. Німецька». Харків : ХГПА, 2012. 73 с.

4. Осова О. О., Кобзева О. О., Ткаченко О. В., Чернишова О. В. Методика та практика проведення тематичних заходів під час викладання професійно-орієнтованих дисциплін: навчально-методичний посібник. Харків : ХГПА, 2015. 149 с.

5. Осова О. О., Міщенко О. А., Пікалова А. О. Методичні рекомендації щодо виконання та захисту дипломних робіт зі спеціальності 7.02030302 «Мова і література Англійська мова», 6.020303 «Філологія». Харків : ХГПА., 2016. 67 с.

6. Пономарьова Г. Ф., Репко І. П., Осова О. О. та ін. Фізкультхвилинки та ігри на перервах: навч.-метод. посіб. / під. ред. Г. Ф. Пономарьової. Харків : ХГПА, 2016. 234 с.

7. Осова О. О., Міщенко О. А. Театралізована діяльність на заняттях іноземних мов: методичний посібник; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. обл. ради, Харків. 2017. 100 с.

8. Інноваційні технології навчання іноземних мов: термінологічний словник / уклад. : О. О. Осова; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. обл. ради. Харків : ФОП Бровін А.В, 2017. 84 с.

9. Осова О. О. Інноваційні підходи до викладання іноземної мови у вищій школі : програма навчальної дисципліни / Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. обл. ради. Харків : ФОП Бровін А.В, 2017. 20 с.

10. Осова О.О., Лученцова І.С., Белкіна Л.В., Носач О.О. Організація навчальної педагогічної практики з іноземних мов у закладах вищої освіти : метод. посіб. / Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. обл. ради. Харків, 2018. 179 с.

11. Осова О.О. Дидактичні матеріали з організації ділової комунікації філологів (німецька мова) : навч. посіб. / Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. обл. ради. Харків : ФОП Бровін А.В, 2019. 100 с.

Наукові статті у фахових (у т.ч. наукометричних) виданнях України:

12. Осова О. О. Рольова гра як метод активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях іноземної мови. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. пр.; Слов'ян. держ. пед. ун-т. Слов'янськ, 2009. Вип. XLVII. С. 31–34.

13. Осова О. О. Ділова гра як ефективний метод підготовки вчителів іноземної мови. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2010. Вип. 7 (60). С. 204–212.

14. Осова О. О. Науково-дослідна робота як важлива складова мовної підготовки студентів-філологів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2011. Вип. XXVI. С. 113–121.

15. Осова О. О. Сучасні тенденції розвитку методів навчання іноземної мови. *Новий колегіум*. 2011. № 6. С. 35–38.

16. Осова О. О. Реалізація методу проєктів під час організації самостійної роботи студентів на заняттях іноземної мови у педагогічному вищому навчальному закладі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2012. № 35. Ч. I. С. 121–126.

17. Осова О. О., Міщенко О. А. Розвиток вітчизняної методики навчання іноземних мов у другій половині ХХ ст. *Вісник Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького* : зб. наук. пр. Черкаси, 2013. № 10 (263). С. 65–69.

18. Осова О. О. Виховний потенціал іноземної мови у вищому навчальному закладі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер.: Педагогіка і психологія : зб. статей. Ялта : РВВ КГУ, 2014. Вип. 43. Ч 2. С. 226–232.

19. Осова О. О. Основні проблеми навчання німецької мови як другої іноземної у ВНЗ. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер. : Педагогіка і психологія : зб. статей. Ялта: РВВ КГУ, 2015. Вип. 47. Ч 5. С. 148–153.

20. Осова О. О., Міщенко О. А. Формування мовленнєвої компетенції майбутніх учителів іноземних мов мультимедійними засобами навчання. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук.пр. Запоріжжя, 2015. Вип. 43 (96). С. 230–237.

21. Осова О. О. Іноземні мови у контексті європейської мовної політики. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Харків, 2016. Вип. 53. С. 300–309.

22. Осова О. О. Креативність як основна ознака готовності вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Київ: Гнозис, 2016. Додаток 1 до Вип. 37. Том II (70) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 183–191.

23. Осова О. О. Освітньо-виховні можливості інноваційних технологій у процесі навчання іноземних мов. *Молодь і ринок*. 2017. № 10 (153) С. 45–48.

24. Осова О.О Професійно-педагогічна компетентність: сутність та наукові підходи. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Херсон, 2017. Вип. LXXVI, Т.1. С. 128–133.

25. Осова О. О. Інноваційний потенціал сучасного підручника іноземної мови. *Педагогіка та психологія*: зб. наук. пр.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Харків, 2017. Вип. 56. С. 274–285.

26. Осова О. О. Інтерактивна взаємодія як важлива складова професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. *Наукові записки; Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка*. Вип. 153. Кропивницький : Лисенко В.Ф., 2017. С. 681–684.

27. Осова О. О. Критеріальна база визначення сформованості інноваційної компетенції майбутніх учителів. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр.; ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків, 2017. Вип. 57. С. 147 – 157.

28. Осова О. О. Особливості реалізації технологій навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах України у кінці ХХ – початку ХХІ ст.

Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. / гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. Вип. 1 (76). С. 166–175.

29. Осова О. О. Театральна педагогіка як інноваційна технологія підготовки майбутніх учителів іноземної мови. *Молодь і ринок*. 2017. № 6 (149) С. 35–38.

30. Осова О. О. Навчально-методичне забезпечення реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов. *Вісник Черкаського університету* : наук. журнал. Черкаси, 2017. № 4. С. 130–135.

31. Осова О. О. ТанDEM-технології як сучасні технології навчання іноземних мов. *Вісник Черкаського університету* : наук. журнал. Черкаси, 2017. № 5. С. 87–93.

32. Осова О. О. Організація професійно-педагогічної взаємодії суб'єктів навчання на заняттях іноземної мови: досвід роботи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2017. Вип. № 54 (107). С. 155–161.

33. Осова О. О. Іноземні мови в системі підготовки майбутніх учителів України. *Молодь і ринок*. 2017. № 11 (154) С. 78–83.

34. Осова О. О. Імітаційні технології в системі формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх учителів іноземної мови. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2017. Вип. № 55 (108). С. 176–182.

35. Осова О. О. Реалізація інноваційних технологій навчання іноземних мов: досвід роботи. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Херсон, 2017. Вип. LXXVIII, Т.1. С. 213–218.

36. Осова О. О. Реалізація суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії в іншомовному аудиторному дискурсі. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 7. 2018. С. 173–177.

37. Осова О. О. Досвід використання технологій навчання іноземних мов студентів в умовах смарт-освіти. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2018. Вип. 60. С. 53–64.

38. Осова О. О. Інноваційні технології формування дискурсивної компетенції майбутніх учителів-філологів. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 14. 2019. С. 92–96.

Наукові статті в зарубіжних виданнях

39. Zhernovnykova O., Osova O., Mishchenko O. Innovative Forms of Educational Activities and Contemporary Teacher Training in Ukraine and Germany: Comparative Analysis. *Journal of Advocacy, Research and Education*. 2016. Vol. (6). P. 79–86.

40. Zhernovnykova O., Osova O., Mishchenko O. The Development of Project Competence of Future Teachers. *Journal of Advocacy, Research and Education*. 2016. Vol. (5). P. 38–43.

41. Osova O., Panchenko V. Modern Textbooks as Means of Innovative Technologies Realization in Foreign Language Teaching. *Journal of Advocacy, Research and Education*. 2016. Vol. (7). Is. 3. P. 158–168.

42. Osova O. «Novelty», «Innovation», «New Development»: peculiarities and interrelation. *London Review of Education and Science*, «Imperial College Press». 2016. № 1 (19). P. 599–606.

43. Osova O. Foreign languages in Ukraine: Is teacher training having enough *Journal of Advocacy, Research and Education*. 2017. Vol. 4(2). Is. 3. P. 130–133.

44. Osova O. Ways to Realize the Subject-Subject Interaction in the Process of Teaching Foreign Language Communication. *Journal of Advocacy, Research and Education*. 2017. Vol. 4(1). Is. 3. P. 32–37.

45. Osova O. Zur Rolle des Lehrers im Fremdsprachenunterricht mit der neuen Medien. *European Journal of Humanities and Social Sciences*. 2017. №4. P. 81 – 85.

46. Osova O. Foreign language teachers' activities : from novelty to innovation. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2017. 47 p.

47. Osova O. The system of formation of the readiness of future foreign language teachers for the use of technological innovations. *Science and Education a New Dimension : Pedagogy and Psychology*. 2019. Vol. VII (77). P. 48 – 52.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

48. Осова О. О. Використання мережі Інтернет під час організації навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови. *Основните проблеми на съвременната наук* : матеріали за 5-а междунар. науч. практ. конф., (Софія, 17-25 априля 2009 р.). Софія : «Бял.ГРАД-БГ» ООД, 2009. С. 17–19.

49. Осова О. О. Рольова гра як метод ефективно організації навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях іноземної мови. *Творчий розвиток особистості – запорука успішності людини в умовах інтернаціоналізації освіти* : тези доповідей міжвузівської наук.-практ. конференції, Харків, 21 травня 2009 р.). Харків, 2009. С. 171–175.

50. Осова О. О. Комунікативна культура вчителя як актуальна науково-педагогічна проблема. *Шляхи і засоби формування педагогічної культури майбутніх педагогів у процесі навчання та поза аудиторній роботі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Харків, 4 квітня 2012 р.) / Харк. гум.-пед. академія. Харків : ХГПА, 2012. С. 218–219.

51. Осова О. О. Нетрадиційні форми уроку як ефективний засіб підвищення мотивації навчання іноземної мови. *Veda a technjlgie: krok do budoucnosti – 2013* : materialy IX mezinarodni vedecko-prakticka conference. Dil. 11. Praha. Publishing House «Education and Science». S. 16–18.

52. Осова О. О. Кейс-метод як ефективний засіб навчання іноземної мови. *Kluczowe aspekty naukowej dzialnoschi – 2013* : Materialy IX Miedzynarodowej naukowii-praktycznej konferencji. Przemysl : Nauka I studia. S. 27–29.

53. Осова О.О. Міжкультурний діалог як засіб реалізації виховної функції іноземної мови. *Новината постижения на европейската наука – 2014 наука* : матеріали за X міжнародна научна практична конференция, (Софія, 17–25

июня 2014). София : «БялГРАД-БГ» ООД, 2014. Том 11. Педагогически науки. С. 66–68.

54. Осова О. О. Суть поняття «лексична компетенція» у науково-методичній літературі. *Компетентнісно орієнтований підхід до освіти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 04 квітня 2014 р.) / МОН України, Харк. гум.-пед. академія. Харків : ФОП Шейніна О. В., 2014. С. 82–84.

55. Осова О. О. Інноваційні методи навчання як засіб розвитку діалогічної мовленнєвої компетенції студентів вищих навчальних закладів. *Актуальні питання методики навчання як чинника підвищення якості професійної підготовки фахівців у вищій школі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Харків, 11 листопада 2015 р.). Харків : ФОП Шейніна О. В., 2015. С. 105–107.

56. Осова О. О. Інноваційна діяльність викладача іноземної мови у контексті полікультурної освіти. *Кафедра педагогіки в системі підготовки майбутнього вчителя (до 165-річчя від дня заснування кафедри)* : матеріали наук.-практ. конф., (Харків, 20 жовтня 2015 р.). Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. С. 33.

57. Osova O. Die neuen Technologien als Notwendigkeit im Fremdsprachenunterricht. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка* : матеріали: Міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 03 грудня 2015 р.) / МОН України, КЗ Сумський обласний інститут після дипломної педагогічної освіти. Суми : Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2015. С. 148–151.

58. Осова О. О. Особливості формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземної мови. *Актуальні питання методики навчання та виховання як важливого чинника підвищення якості професійної підготовки фахівців у вищій школі* : матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (Харків, 14 травня 2015 р.) / МОН України, Харк. гум.-пед. академія. Харків : ФОП Шейніна О. В., 2015. С. 85–86.

59. Осова О. О. Витоки проблеми інноваційних методів навчання іноземних мов. *Science and civilization* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Шефільд, 30 січня – 07 лютого 2016 р.). Шефільд, «Science and education ltd», 2016. С. 77–79.

60. Осова О. О. Проблема інноваційних методів навчання у педагогічній практиці педагогів Німеччини. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 08 грудня 2016 р.) / МОН України, КЗ Сумський обласний інститут після дипломної педагогічної освіти. Суми : Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2016. С. 147–151.

61. Осова О.О. Колаборативне та кооперативне навчання: спільне та відмінне. *Розвиток виховної роботи у сучасному вищому навчальному закладі: змістові домінанти та тенденції* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 22 листопада 2016 р.) / КЗ «ХГПА» ХОР. Харків : ФОП Петров В.В., 2016. С. 288–291.

62. Осова О. О. Освітньо-виховні можливості мультимедійних технологій у процесі навчання іноземних мов. *Педагогіка в системі гуманітарного знання* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8-9 вересня 2017 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 121–124.

63. Осова О. О. Креативність викладача іноземної мови як важлива науково-педагогічна проблема. *Основні напрями розвитку педагогічної науки: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* (Чернігів, 20-21 жовтня 2017 р.). Чернігів : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 61–63.

64. Осова О. О. «Педагогічна взаємодія» та «педагогічний взаємовплив»: особливості та взаємозв'язок. *Психологія та педагогіка: сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 27-28 жовтня 2017 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 118–119.

65. Осова О. О. Сучасні проблеми іншомовної підготовки майбутніх учителів. *Актуальні проблеми психології і педагогіки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 10-11 листопада 2017 р.). Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2017. С. 23–25.

66. Осова О. О. Інноваційні підходи до викладання іноземних мов у другій половині ХХ ст. *Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17-18 листопада 2017 р.). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2017. – Ч.2. – С. 77–80.

67. Осова О. О. Роль викладача іноземної мови у цифрову епоху. *Особистість, сім'я, суспільство* : питання педагогіки та психології: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 24-25 листопада 2017 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 94–96.

68. Осова О. О. Інноваційні технології контролю знань студентів на заняттях іноземної мови. *Проблеми реформування педагогічної науки та освіти* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 01-02 грудня 2017 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 175–177.

69. Осова О. О. Особливості реалізації комунікативно-розвивальної технології навчання іноземних мов. *Наукова дискусія: питання педагогіки та психології* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 01-02 грудня 2017 р.). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. Ч.ІІ. С. 35–37.

70. Осова О. О. Формування інноваційного освітнього середовища у контексті підготовки майбутніх учителів іноземної мови. *Модернізація освітнього середовища : проблеми та перспективи* : матеріали Четвертої Міжнар. наук.-практ. конф., (11–12 жовтня 2018 р., Умань). Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. С. 108–113.

71. Osova O.O. Electronic textbook as an element of a foreign language learning environment in the context of smart education. *Proceedings of the first International Conference of European Academy of Science*, (20-30 January, 2019, Bonn, Germany). P. 132 – 133.

72. Osova O.O. Digital competence of a foreign language teacher as a requirement of modern smart education. *Scientific Development of New Eastern Europe* : International Scientific Conference (Riga, Latvia, April 6th 2019). Baltija Publishing. Part I. P. 57 – 59.

73. Osova O. O. Innovative Ansätze der Landeskundevermittlung im DaF-Unterricht. *Інновації в освіті: сучасні підходи до професійного розвитку*

вчителів іноземних мов: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Ніжин, 27–28 вересня 2019 р.). Ніжин, 2019. С. 81–83.

Наукові та навчально-методичні праці, що додатково відображають результати дисертації:

74. Осова О. О. Методичні вказівки до практичного перекладу складнопідрядних речень у німецькій мові. Харків : ХГПІ, 2009. 25 с.

75. Осова О. О. Німецька мова. Складне речення: навчально-методичний посібник для студентів II-V курсів факультету іноземних мов: навчально-методичний посібник. Харків : ХГПА, 2012. 92 с.

76. Осова О. О. Der Konjunktiv: навч.-метод. посіб. Харків: ХГПА, 2015. 40 с.

77. Осова О. О. Ділова гра в системі формування комунікативної компетенції студентів на заняттях іноземної мови. *Психолінгвістика*: зб. наук. пр.; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2009. № 3. С. 224–228.

78. Осова О. О. Міжкультурна взаємодія в інноваційному суспільстві. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка*: зб. наук. статей у 2 частинах / За заг. ред. О. В. Зосименко; КЗ Сумський обласний інститут післядипломної освіти. Суми, 2017. Ч 2. С. 269–273.

АНОТАЦІЇ

Осова О. О. Дидактичні засади навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. – Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2020.

У дисертації на основі аналізу науково-педагогічної літератури визначено ступінь наукової розробки проблеми навчання іноземних мов студентів із застосуванням технологічних інновацій, з'ясовано суть базових понять дослідження. Виявлено особливості використання технологічних інновацій у процесі навчання іноземних мов у сучасних закладах вищої освіти. Теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено дидактичну систему навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій, що ґрунтується на дидактичних та специфічних принципах та об'єднує такі функціональні компоненти: цільовий, організаційно-мотиваційний, змістовий, процесуальний, результативно-оцінний. Виявлено дидактичні умови, що сприяють ефективному функціонуванню розробленої системи (умотивованість студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності, організація професійно-спрямованої взаємодії суб'єктів навчання та створення відповідного навчально-методичного супроводу). На основі дослідницько-експериментальної перевірки дидактичної системи доведено ефективність її практичної реалізації щодо формування

готовності студентів філологічних спеціальностей до використання технологічних інновацій у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Ключові слова: процес навчання, студенти, філологічні спеціальності, іноземна мова, технологічні інновації, дидактична система, готовність, компетентність.

Осовая О. А. Дидактические основы обучения иностранным языкам студентов филологических специальностей с использованием технологических инноваций. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко. – Полтава, 2020.

В диссертации на основе анализа научно-педагогической литературы определена степень научной разработки проблемы обучения иностранным языкам студентов с применением технологических инноваций, изложена сущность базовых понятий исследования, определены особенности использования технологических инноваций в процессе обучения иностранным языкам в современных учреждениях высшего образования. Теоретически обоснована, разработана и экспериментально проверена дидактическая система обучения иностранным языкам студентов филологических специальностей, которая основывается на дидактических и специфических принципах и интегрирует следующие функциональные компоненты: целевой, организационно-мотивационный, содержательный, процессуальный, результативно-оценочный. Определены дидактические условия, способствующие эффективному функционированию разработанной системы (мотивированность студентов филологических специальностей к использованию технологических инноваций в будущей профессионально-педагогической деятельности, организация профессионально-направленного взаимодействия субъектов обучения и создание соответствующего учебно-методического сопровождения). На основе опытно-экспериментальной проверки дидактической системы доказана эффективность ее практической реализации с целью формирования готовности студентов филологических специальностей к использованию технологических инноваций в будущей профессионально-педагогической деятельности.

Ключевые слова: процесс обучения, студенты, филологические специальности, иностранный язык, технологические инновации, дидактическая система, готовность, компетентность.

Osova O. O. Didactic principles of teaching foreign languages to students of philological specialties with the application of technological innovations. – Manuscript.

Dissertation for the doctor degree of the pedagogical sciences, specialty 13.00.09 – theory of learning. – V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University. – Poltava, 2020.

On the basis of the analysis of the scientific and pedagogical literature the degree of the scientific development of the problem concerning teaching foreign

languages to students with the use of technological innovations is determined and theoretical and didactic principles of the research are revealed in the dissertation. It is found out that the process of teaching foreign languages to students of philological specialties is a holistic, dynamic process of the subject-subject interaction aimed at the formation of students' readiness to use technological innovations in their future professional pedagogical activity that integrates learning, language and innovation competences.

The didactic potential of innovative technologies in the process of teaching foreign languages to students of philological specialties is revealed and the peculiarities of its implementation in higher educational pedagogical institutions (unity of their information-communicative as well as communication-activity dimensions, transformation of the teacher's role, orientation to intensification of foreign language professional communication) are determined.

It is found out that the realization of innovation technologies in teaching foreign languages in higher education pedagogical institutions is characterized by their orientation to students' educational activities, intensification of foreign language activities in general and professional pedagogical communication in particular, which is based on cooperation, strategies of communicative interaction between the teacher and students with further co-discussion and solving communicative tasks.

The didactic system of forming the readiness of students of philological specialties to use technological innovations in foreign language teaching is theoretically grounded, developed and experimentally tested. It is based on the general didactic (scientific character, systemacy and succession, simplicity, connection of education with life practice, conscientiousness and activity, use of visual aids, individual approach, emotionality) and specific (continuous education, communicative approach to learning, active cognition and heuristic learning, dynamism, adaptability, systemacy, self-regulation, cooperation, generation of innovations) principles and integrates the following functional components: purpose (defines the purpose, methodological approaches, tasks, peculiarities of teaching students of philological specialties); organizational and motivational (provides the formation of future teacher-philologists' value attitude to the application of technological innovations in foreign language classes as well as taking into account the level of material and technical base for their use); content (assumes that students of philological specialties possess a set of knowledge about the nature and structure of innovation technologies in foreign language teaching, their types, knowledge about the effective methodology of their application for solving pedagogical problems in the modern education); procedural (contains a procedural component based on applying teaching forms and methods aimed at making future teacher-philologists subjects of innovative educational activity); resulting and evaluative (includes criteria, indicators, levels of readiness of students of philological specialties to apply technological innovations in their future professional and pedagogical activity and the expected result). The didactic conditions for the formation of readiness of students of philological specialties to apply technological innovations in their future professional and pedagogical

activity are determined and theoretically grounded. They include student-philologists' motivation to apply technological innovations in their future professional and pedagogical activity, which ensures the realization of the organizational and motivational component of the developed system, organization of the professionally directed interaction of the subjects of educational process, which contributes to the realization of the content and procedural training, and creation of the appropriate educational and methodological support. The components of readiness of students of philological specialties to apply technological innovations in their future professional and pedagogical activity are determined (motivational and cognitive, creative and technological, personal reflexive).

The educational and methodological support for the didactic system of teaching foreign languages to students of philological specialties with the application of technological innovations is developed (educational program for the academic discipline «Innovative approaches to teaching foreign languages in high school», educational and methodological tutorials, methodological recommendations, terminological dictionary, educational and methodological complexes).

The research and experimental verification of the didactic system proves the effectiveness of the practical implementation of the suggested recommendations aimed at the formation of the readiness of students of philological specialties to apply technological innovations in their future professional and pedagogical activity.

The conducted research does not cover all aspects of the problem. Further studies can be directed to the questions concerning upgrading didactic and technological support for teaching foreign languages, improving professional training of students of philological specialties in the conditions of education digitalization, researching the specificity of foreign language education in the world practice, methods to enhance the level of innovation, digital and cross-cultural competences of high school teachers, who train students of philological specialties, as well as the development of electronic resources for teaching foreign languages.

Key words: the process of education, students, philological specialties, foreign language, technological innovations, didactic system, readiness, competence.

Підписано до друку 06.04.2020 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times ET. Друк ризографічний.
Умов.-друк. арк. 1,9. Наклад 100 прим.
